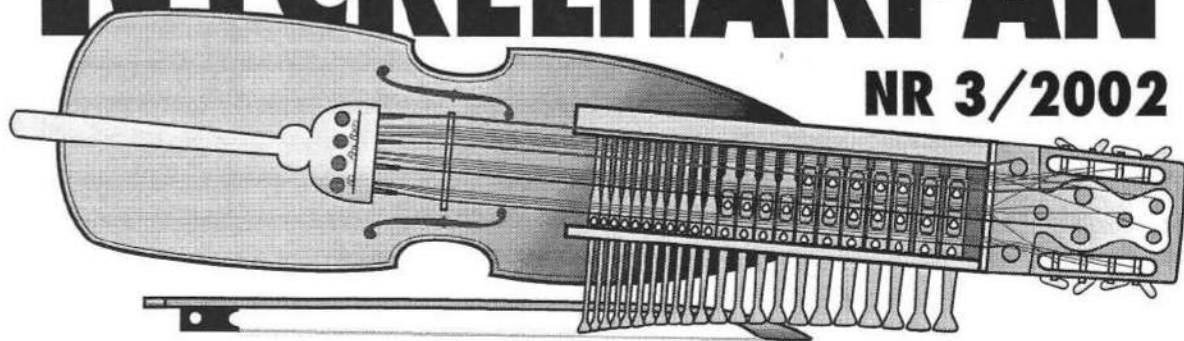

NYCKELHARPAN

NR 3/2002

FÖRENINGEN NYCKELHARPANS MEDLEMSTIDNING

”HARP-
HJORTEN”

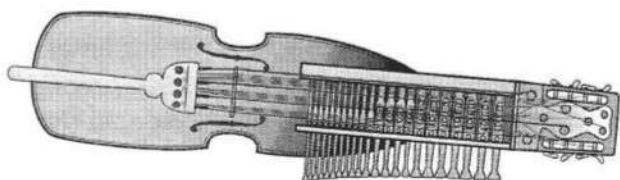
ANMÄLAN
TILL BUSS-
RESA

ETT GAMMALT
LOCK

MARCUS
SVENSSON
– DIPLOM-
UTBILDAD
NYCKEL-
HARPIST

FLER
SPELMANS-
INTERVJUER

M.M.

NYCKELHARPAN NR 3/02

Årgång 16.

Medlemstidning för Föreningen Nyckelharpan.
Utkommer med 4 nr per år. ISSN 1401-2936

Adress: Föreningen Nyckelharpan, c/o Möllerman
Riddarstigen 17A, 183 30 Täby.

Ansvarig utgivare: Sture Möllerman.

Redaktion:

Sture & Marianne Möllerman, tel 08-768 13 66.
Anne-Marie Tärnström, tel 08-89 91 80.

Artiklar och bilder ur Nyckelharpan får ej kopieras för
publicering utan medgivande från redaktionen.

Material till nästa nummer skall vara på redaktionen
senast 10 november.

MEDLEMSSKAP

I Föreningen Nyckelharpan kan du välja antingen fullt
eller begränsat medlemskap.

Fullt årligt medlemskap erhålles mot inbetalning av
125 kr på föreningens postgirokonto nr 491 82 94 - 2.

Väljer du lägre medlemsavgift, 100 kr, erhåller du
tidningen Nyckelharpan men avstår från all övrig infor-
mation.

FÖRENINGEN NYCKELHARPANS STYRELSE

		Telefon
Ordförande	Sture Möllerman	08-768 13 66
Kassör	Kjell Wigforss	08-758 17 55
Sekreterare	Anne-Marie Tärnström	08-89 91 80
Ledamot	Monica Hedelius	08-754 24 57
Ledamot	Annika Ohlsson	08-754 21 57
Suppleant	Bo Nilsson	08-716 96 96
Suppleant	Bertil Svensk	08-556 512 62

Föreningen Nyckelharpan org. nr 80 20 11-4289

www.nyckelharpan.org

OMSLAGSBILDEN

Det sista, avslutande scenspelets kapploppning med regnet
vid årets Österbystämman. Erika Lindgren fiol och Cecilia
Österholm nyckelharpa.

Foto: Per-Ulf Allmo

INNEHÅLL

i detta nummer

Två nya CD utgåvor	sid. 3
Nya världsmästare i nyckelharpspel	sid. 3
Spelmansintervjuer	
Benjamin Lagerberg/Teitelbaum	sid. 4
Sunniva Abelli	sid. 5
Pers Hans Olsson	sid. 6-7
Marcus Svensson	sid. 8
Ett gammalt lock	sid. 9
"Harp-Hjorten"	sid. 10-11
Anmälan till bussresa	sid. 12

Foto: Bertil Svensk

Höstens träffar

Senaste träffen på Hartwickska Huset 11 september med
Nisse Nordström som inbjuden spelmansgäst samlade många
medlemmar (se bilden). Kommande träffar blir tisdagarna
8 oktober och 11 november. Teman för dessa kvällar hittar du
på föreningens hemsida: www.nyckelharpan.org

Årets traditionella julfest håller vi i december. Särskild
inbjudan skickas ut till alla fullt betalade medlemmar.

BIRGER GUSTAFSSON AB

är Föreningen Nyckelharpan sponsor i form av mycket
generösa villkor vid tryckning av vår medlemstidning.
Vi tackar alla hos Birger Gustafsson AB som på detta sätt
stöder vår verksamhet.

Vikten av att ständigt lära sig nya saker kan aldrig nog påtalas. Och är man så lyckligt lottad att man går omkring och bär på en smula musikalisk begåvning, finns det massor av möjligheter till personlig utveckling.

Har du provat på flertalet nyckelharpmodeller och flera andra sträng-/stråkinstrument kan det kanske vara dags för något blåsinstrument.

I Täby strax norr om Stockholm är vi en samling folkmusikanter med fiol och nyckelharpa som för snart ett år sedan började spela på kohorn. I början hade flertalet av oss svårt att överhuvud taget få fram något ljud ur detta instrument, men efter trägen övning kan vi idag spela små låtslingor.

I höst kommer vi att fortsätta med våra hornblåsarträffar under riksspelman Mårten Hellqvists ledning och jag hoppas kunna bjuda Nyckelharpan läsare på ett reportage härifrån senare i år.

Tills dess, håll till godo med detta nummer med bidrag från flera av våra medlemmar.

Sture Möllerman, ordf.

Vägen – ny CD med Peter "Puma" Hedlund

Tvåfaldige världsmästaren på kromatisk nyckelharpa, Peter "Puma" Hedlund, har i sommar kommit ut med en ny CD. 22 låtar varav 9 egna kompositioner. Denna gång spelar Peter helt ensam.

Det är idag inte så vanligt att få höra nyckelharpan utan något annat instrument inblandat. Men då krävs desto mer av spelmannen. I Peters fall är detta inget problem. Dubbeltoner, små tekniska finesser och klangrikt spel präglar genomgående hela denna CDn. Med en häpnadsväckande elegans river han ex vis av Eberhardt Jularbos "vals i lekstugan" vilket kan få oss andra amatörer att stänga igen harplådan för gått.

Peters egna och högt personliga kompositioner varvas fint med låtar efter flera av våra äldre uppländska storspelmän som Tore Zetterström, Byss Kalle, Eric Sahlström, Viksta Lasse, Nisse Nordström m fl.

CDn har Peter speciellt tillägnat den för ett år sedan bortgångne Edvin Lager, Björklinge. Edvin var en av Peters många inspiratörer och spelkamrater.

Skivan är producerad av förlaget AllWin.

Sture Möllerman

Eric&Lasse – succé för nya CDn!

På Eric Sahlströmstämman i Vendel släpptes CDn Eric&Lasse – en inspelad konsert från 1968 på Uplands nation i Uppsala med Eric Sahlström och Viksta Lasse.

Redan vid presentationen från scenen i Vendel märktes att intresset var som förväntat och försäljningen senare under dagen blev också därefter. Nu är produktionskostnaderna betalda och alla intäkter framöver går därför oavkortade till Eric Sahlströms Minnesfond och Fonden till Viksta Lasses Minne.

Båda dessa fonder arbetar för och stöder folkmusiken i Sverige genom bl annat utdelning av stipendier till unga spelmän. Du som köper CDn Eric&Lasse och får njuta till dessa storspelmän bidrar därför till folkmusikens fortbestånd. Skivan kostar 150 kronor plus eventuell frakt- och portokostnad och finns till försäljning på Eric Sahlströminstitutet i Tobo (tel nr 0295-342 90) och via de två fonderna som även står för utgivningen.

Du som är medlem i Föreningen Nyckelharpan och kommer till våra träffar har även möjlighet att köpa den vid dessa tillfällen.

Sture Möllerman

Nya världsmästare i nyckelharpspel

VM i nyckelharpspel hölls i Österbybruk i juni. Denna gång hade tidningen Nyckelharpan ingen utsänd på plats, men årets vinnare presenterar vi gärna. I gammelharpklassen vann – för andra gången – Björn Björn, silverbasharpa. Förra gången han tog hem segern var 1998.

Björns hemsida finns på
<http://home.swipnet.se/bjornbjorn/bjorn/index.htm>

I moderna klassen tog 1999 års segrare i ungdomsmästerskapen hem vandringspokalen, nämligen Anna-Kristina Widell, Borås.

En artikel om Anna-Kristina som varit införd i tidningen Nyckelharpan finns att läsa på Borås spelmanlags hemsida,
<http://home.swipnet.se/borasspelman/>

Anne-Marie Tärnström

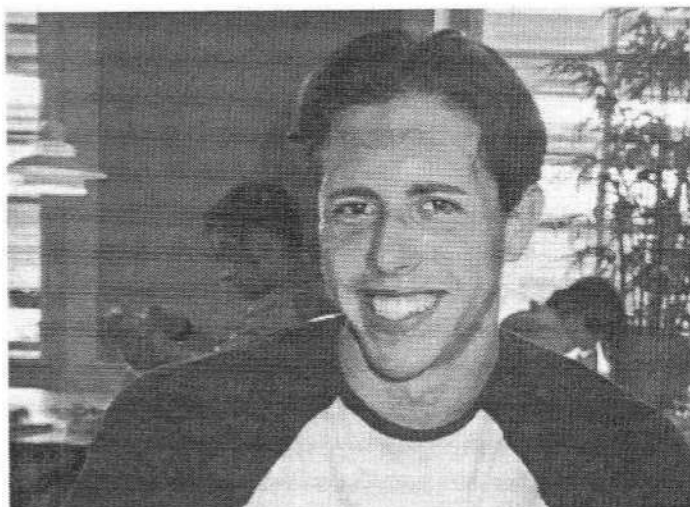
Kära läsare! Mycket har jag varit med om i mitt liv, men att jag skulle bli amatör-journalist i tidningen Nyckelharpan det kunde jag inte i mina vildaste fantasier föreställa mig. Nåväl, det är självpåtaget och jag tycker att det är jätteroligt.

Det kommer förhoppningsvis resultera i att du som läser

det här vågar dig på att skriva en rad om någonting som har varit intressant och som du gärna vill förmedla till andra. Det är alltid roligt att få höra lite vad som händer i Folkmusik-Sverige och varför inte också ifrån utlandet.

Annika Olsson

Benjamin Lagerberg/Teitelbaum studerande på Tobo under läsåret 2001-2002

Namn: Benjamin Lagerberg/Teitelbaum.

Ålder: 19.

Idoler: Johan Hedin, Puma Hedlund, Mats Eden.

Favoritlåtar: Värmlandslåtar.

Svåraste låten: Bachs Tocata och Fuga i D-moll.

Det bästa med svenskar: Ärlighet.

Det sämsta med svenskar: Svårt att få kontakt med.

Favoritmat: Mazariner.

Ej favoritmat: Kaviar, salta lakrits.

Roligaste grejen i Sverige: Bada bastu.

Såå..... Jag startade alltså i våras. Först ut var Benjamin som gått ett år på Tobo-institutet.

Jag var nyfiken på hur han hade upplevt Sverige och året på Tobo. Jag ringde upp honom strax innan Österbybrukstämman och trodde att jag skulle kunna göra intervjun där, men han var i färd med att packa resväskan och åka hem till Evergreen i Klippiga bergen och hade bara några dagar kvar i landet. Så det blev en snabbis. Jag totade ihop några frågor och for iväg till Uppsala där vi stämt träff på järnvägsstationen.

Sist jag såg honom var i Ekebyholm där han var stipendiat och som bara hade spelat ett år på sin nyckelharpa. Jag kom ihåg att jag förundrade mig över hans skicklighet.

Jag förstod av samtalet att ett år i Sverige inte enbart hade varit en dans på rosor, men att det också hade gett honom en massa nyttig erfarenhet och inte minst nya kamrater för livet. Olov Göttlin och Mikael Grafström är två kamrater som tillsammans med honom har bildat gruppen Bjärv. Dessa tre har i sommar gjort en turné i USA och varit på 13 platser. De har också gjort 6 radioinspelningar. Det låter väl lovande. Vi får önska dem lycka till.

Varför börjar en amerikan spela nyckelharpa? Den frågan har jag själv ställt mig många gånger så nu får jag chansen att få ett svar.

För Benjamins del var det ett gammalt foto som hängde på väggen hos mormor. Det var ett foto på mormors morfar och på väggen bakom honom hängde en nyckelharpa. Benjamin frågade mormor vad det var för instrument och svaret blev ju nyckelharpa. Det här instrumentet ska jag lära mig, sa han och så blev det.

Han tog kontakt med Sheila Morris som spelar nyckelharpa och hon blev hans lärare vilket hon är än idag. Han beundrar henne mycket och tycker att hon är jätteskicklig. Benjamins släkt kommer ifrån Kil i Värmland så det är inte så undra på om han gillar Värmlands-låtar bäst. Per Lööv är en av hans favoriter. När vi var i Ekebyholm lärde jag honom Polska från Eda och jag undrade lite försiktigt om jag hade lärt ut den rätt och det hade jag. Så nu kan jag vara stolt över att ha exporterat en låt till USA genom honom.

Året på Tobo hur har det varit då? undrade jag. Det finns alltid bra och dåliga saker på en skola naturligtvis. Ditte Andersson prisade han som en fantastisk lärare. Däremot tyckte han att undervisningen kunde moderniseras, men han trodde att det kommer den också att göras vartefter man blir lite varm i kläderna på institutet. Tobokursen som han gått, har inte många år på nacken och för varje år blir den allt bättre, trodde han. Jag kände att ungdomar har alltid en massa konstruktiva ideer som vi äldre borde lyssna på.

På frågan om han rekommenderade kursen svarade han utan tvekan ja. Så du som funderar på detta. Tveka inte, ta ett år och förkovra dig i nyckelharpans mysterium.

Är det någonting som du kommer att komma ihåg från Sverige och ta med dig hem som ett minne?

Svar: TYSTNADEN

Då kan man ju undra vad ni har haft för er i Tobo, sa jag. Där ska det väl vara allt annat än tyst? Skämt åsido så förstod jag vad han menade. Det finns en tystnad i Sverige som är svår att sätta tummen på och som inte existerar i USA.

Vad har du för framtidsplaner? Kommer det att handla om musik eller har du fått nog?

Nej, trött på musik var han verkligen inte. Han hoppades på att få komma in på Colorado eller Bethany university där han vill förkovra sig i klassisk musik på nyckelharpa. Det finns ingen i USA som har studerat klassisk musik på nyckelharpa så det hoppades han skulle bli framtiden för honom.

Vad är det första du ska göra när du kommer hem?

Svaret kom snabbt.

– Spela amerikansk fotboll.

Det var en trevlig och givande stund jag hade med Benjamin. Roligt att få träffa en så målmedveten ungdom, full av nya ideer och framtidstro. Det är härligt tycker jag.

Lycka till Benjamin! Hoppas att vi får höra mer av dig i framtiden.

Annika Olsson

Sunniva Abelli en av årets stipendiater på Ekebyholm

Nästa intervju gjordes i Bingsjö när natten nästan höll på att gå över till dag. Det var inte lätt att hitta henne men till slut nosade mamma Catarina upp henne vid ett tält där hon satt och spelade med några av årets stipendiater på Ekebyholm. Jag tog med henne in till min bil där det var betydligt behagligare värme än ute.

Sunniva är också hon en harmonisk, lugn och målmedveten härlig ungdom som står med båda fötterna på jorden. Hon började spela harpa när hon var 10 år och 5 år senare är hon alltså stipendiat på Ekebyholm. Det föll sig naturligt att börja fråga henne om Ekebyholmsveckan. Hon tyckte att den hade varit fantastisk vecka, där hon hade tillfälle att spela mycket och lära sig många nya saker. Hennes lärare var Puma Hedlund som också har varit hennes lärare tidigare i Solna. Jag fick rådet att ta det lugnt när jag spelar, sa Sunniva och

det låter ju väldigt klokt. Numera tar hon lektioner för Henrik Eriksson.

På avslutningen i kyrkan spelade hon upp tillsammans med Robert Eriksson från Läby en slängpolska från Skövde i Gästrikland. Marcus Svensson lärde henne den låten under veckans gång.

Hur kom det sig att du började spela nyckelharpa?

– Jag började först spela fiol som min mamma, men efter ett tag ville jag ha ett eget instrument och då blev det nyckelharpa. Mamma Catarina och Puma arbetade på samma skola så det passade bra att pröva på det instrumentet.

Torbjörn Näsborn och Tomas Andersson är några som har inspirerat henne mycket. Dom spelar häftigt och medryckande tycker hon. Naturligtvis är det mamma eller i grund och botten mormor som hon har att tacka för att hon spelar idag.

Sunniva tycker om att spela låtar ifrån Uppland, Sörmland, Västerbotten och Irland. Hon är också med i en grupp som spelar irländskt i Solna Kulturskola.

Vårdroppar är en låt som hon har lagt ner mycket krut på att få snygg säger hon när jag frågar henne om hon tycker att någon låt har varit svår.

Hur ser framtiden ut för dig, Sunniva?

– Svår fråga, men mycket plugg och sen ser jag fram emot att få gå på Toboinstitutet och fortsätta på någon Folkmusikskola.

Det blir kanske Kungliga Musikhögskolan. Allt är möjligt när man är så ung och har framtiden för sig. Jag tror att vi får höra talas om henne i musiksammanhang längre fram.

Vad gör du i sommar, frågade jag?

– I sommar gäller det att åka på stämmor och antagligen samla på sig en massa intryck och låtar som jag kan ta fram i vinter och öva på.

Hoppas att du har haft en fantastisk sommar och lycka till i framtiden med ditt spel.

Annika Olsson

Pers-Hans Olsson

– vinnare av låttävlingen i Vinäs i Mora

Tredje intervjun gjorde jag med en av våra främsta fiolspelmän som vi har i landet nämligen Pers-Hans Olsson.

Jag lämnade sol, hav och varma klippor i Tjust skärgård och begav mig upp till mitt barndoms Dalarna, fiolernas Mecka nämligen Rättvik. Det var under Rättviksdansen som jag hade bestämt mig för att få tag på Pers-Hans men det var inte det lättaste. Vi ringde om varandra i en hel vecka, men till slut fick jag tag på honom i mörkret i Rättviksparken. Nästa dag begav jag mig hem till honom i Utby nära Rättvik.

Vi började med att besöka hästhagen där hans travhäst Morassi fanns, döpt efter den som gjort hans fiol. Han blev synbarligen glad och gjorde ett skutt i luften när han fick se Pers-Hans som tydligen verkar ha en naturlig begåvning och tumme inte bara med fiolen utan även med hästar.

Vi satte in honom i spiltan och begav oss upp till Pers-Hans hus. Det luktade sommar och barndom runt huset. Det är underligt vad dofter snabbt kan få en att i fantasin förflytta sig tillbaka i tiden och få en och minnas. Vi satte oss i köket, ett förträffligt ställe att skapa kontakt.

Låten som Pers-Hans vann med kallades Gladan, en nygamal traditionell polska.

– Varför heter den Gladan? undrade jag.

– Jag tyckte att det var en glad låt och den passade bra att heta det.

– Hur går du tillväga när du hittar på låtar? Har du något knep? undrade jag.

– Jag kom på första reprisen för länge sen och eftersom jag inte kan noter så spelade jag in den på band. Sen går man och tänker och till slut rinner det övriga till. Svårt att säga hur det går till.

– Vad betyder priset för dig?

– Mycket, sa Pers-Hans och såg högtidligt på mig.

Han verkade märkbart stolt över att ha fått priset, en fiol gjord av Per Klinga. Det är en riktig dyrgräp värd ca 70.000 kronor.

– Går Gladan bra att spela på nyckelharpa då?

– Javisst, den går ju i C så det ska väl int' va svårt, sa han.

– Har du några favoritlåtar som du gärna spelar?

– Dom varierar. Man spelar sådär 10-20 låtar åt gången och tycker om dom. Sen tröttnar man och lägger dom på hyllan och tar fram några andra.

Jag instämde och så är det väl för många. Själv tycker jag väldigt mycket om Höstpolska av Pers-Hans just nu.

– Vilka råd skulle du vilja ge unga spelare idag?

– Ta det lugnt och lär dig några låtar ordentligt. Lär dig inte så förbaskat många låtar utan gå in i låten med kropp och själ och få känslan för låten. Jag själv skäms inte för att jag inte kan alla låtar. När jag lär mig en ny låt lyssnar jag mycket på låten. Det är viktigt, nästan viktigare än att spela den. Sen lämnar jag den och glömmar nästan bort den. Efter ett tag tar jag fram den och gör den till min egen. Det måste finnas mycket känsla när man spelar. Låtarna ska prata. Det blir liksom frågor och svar i en låt.

Det märks att man pratar med en storspelman som har mycket erfarenhet.

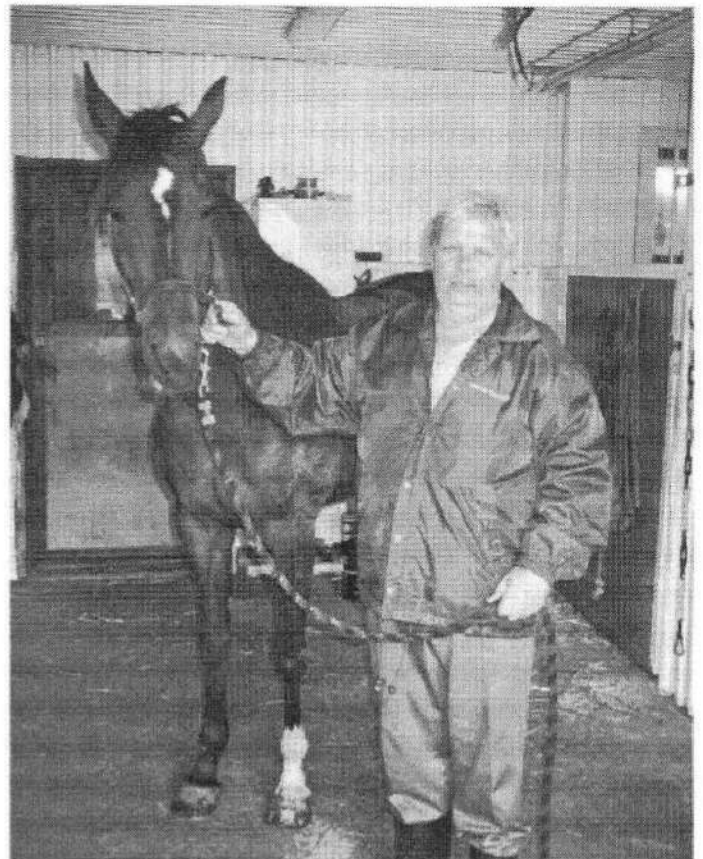
– Vad är det roligaste du har gjort på sistonde?

– Jo det var i midsomras när jag spelade i kyrkan med min son Alexander och en orgel. Det allra roligaste är när man får spela med en orgel eller gitarr. Då blir man mer fri och får spela ut på ett speciellt sätt som är svårare när man spelar ihop med en annan fiol.

– Hur är nu förhållandet med nyckelharpan i Dalarna? Är det katten bland hermelinerna? undrade jag.

– Nej visst inte, skrattade Pers-Hans. Nyckelharpa är ett fint instrument och det finns många duktiga spelmän, men jag gillar inte när det låter om nycklarna. När jag hörde Eric Sahlström och Gösta Sandström på en konsert så var det fantastiskt. Johan Hedin och Olov Johansson är också enormt bra.

Jag satte min nyckelharpa i knät på honom och undrade om han inte kunde pröva på instrumentet, men någon låt fick jag inte höra.

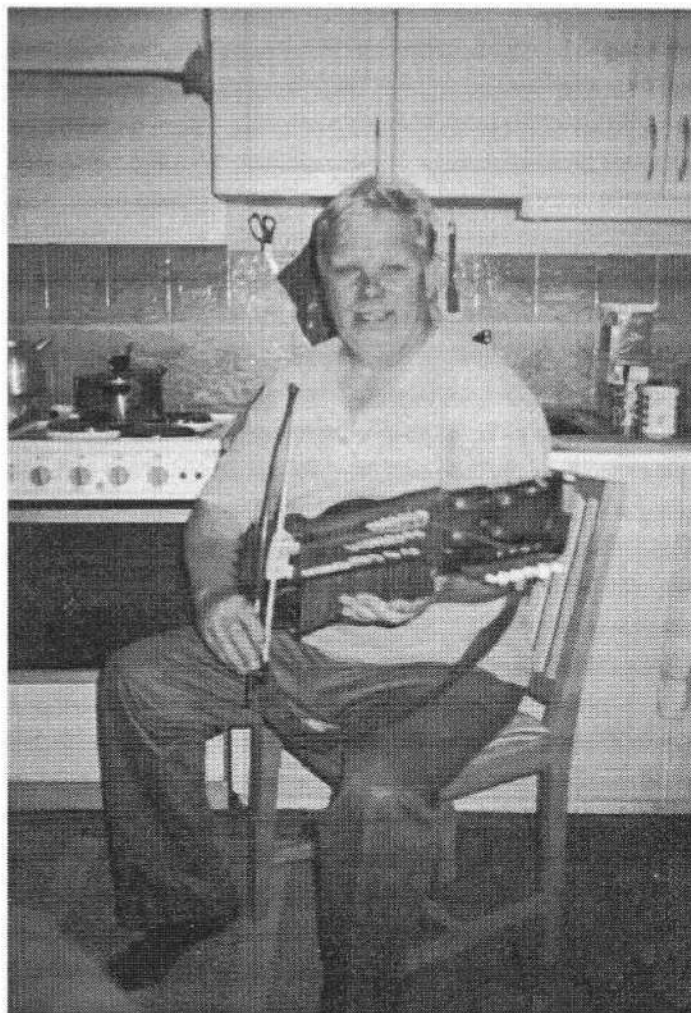
– Du, sa han och plirade till på mig. Skriv att jag kommer att spela nyckelharpa i himlen.

Jo, Pers-Hans det är ett himmelskt instrument, men om jag känner dig rätt så tar du nog din fiol med dig dit. Du får nog låna en nyckelharpa av Eric och så kan ni sitta och spela Gladan och Spelmansglädje tillsammans. Hoppas att det dröjer bra länge till för vi vill ha dig här bra mycket länge till.

Pers-Hans spelade Gladan för mig och när jag åkte ner till Stockholm spelade jag den för fullt i bilen. Jag kunde bara instämma att låten hade fått rätt namn. Det var en glad låt.

Tack Pers-Hans, för att jag fick göra den här intervjun.

Annika Olsson

Bilderna på Pers Hans med häst, fiol och nyckelharpa är tagna av Annika Olsson.

Pelle Björnlert och Erik Pekkari i Loftahammar

En sommarkväll i juli besökte jag hembygdsgården i Loftahammar, strax norr om Västervik. Där fick jag och ca 300 andra njuta av en mycket bra konsert som Pelle och Erik bjöd på. Det var trevligt att få höra folkmusik ifrån den här trakten. Det svängde ordentligt om dem, speciellt när dem drog igång med Loftahammarpolskan av Karl Andersson. Den rekommenderar jag varmt att lära sig. Jag hoppas att det inte blir sista gången som man får höra på folkmusik av det här slaget i Loftahammar.

Text och foto: Annika Olsson

Foto: Per-Ulf Allmo

Diplomutbildad nyckelharpist – den förste i världen

Intervju med Marcus Svensson

Vad innebär det att vara diplomutbildad musiker?

En diplomutbildning är en utbildning för musiker som man gör efter en vanlig musikerutbildning, så man kan säga att det är en påbyggnadsutbildning. Den är tvåårig.

Och en musikerutbildning är fyra år lång?

Just det. Jag har gått sex år totalt på Musikhögskolan i Stockholm.

Har du gått folkmusiklinjen eller den utbildning som musiker på alla instrument går?

Musikhögskolan består ju utav olika institutioner och det finns en institution för folkmusik. På den institutionen finns en musikerutbildning och två lärarutbildningar. Den ena lärarutbildningen är fyra år, den andra två år och den är mer komprimerad, anpassad efter lite äldre elever som redan har arbetat några år eller musiker som vill ha en pedagogutbildning. Musikerutbildningen är som det låter, en ren musikerutbildning som syftar till att ge en bra grund för ett liv som frilansande musiker. Och den, musikerutbildningen, ser ungefär likadan ut på alla institutioner, grunden är ungefär densamma. På folkmusikinstitutionen är den i de flesta ämnen inriktade på svensk folkmusik.

Har du spelat andra genrer än folkmusik under utbildningen?

Inte mer än att jag har provat på lite "på kul", spelat något klassiskt stycke till exempel.

Har du själv styrt vad du har spelat på utbildningen, någon speciell tradition?

Ja det kan man säga, nu har jag väl haft tur på ett sätt, att få lärare som har bidragit med sådant jag varit sugen på. Olov Johansson var min lärare under grundutbildningen, dessutom har jag haft Sven Ahlbäck – mest i teoretiska ämnen men även som instrumentallärare.

När jag så började diplomutbildningen blev det lite speciellt eftersom den tidigare har varit gjord och tänkt för klassiska musiker, det är endast klassiska musiker som har gått den tidigare (åtminstone så vitt jag vet). Den som går grundläggande musikerutbildning har i regel blivit utbildad till och fått arbete som orkestermusiker. Men de som fortsätter med diplomutbildningen, som ju är en påbyggnad, förväntas bli solister efter utbildningstiden. Jag som folkmusiker – man är ju liksom solist alltid, redan från början, så vad ska en solist/diplomutbildning innehålla? Det blev många diskussioner med Sven Ahlbäck som är prefekt på folkmusikinstitutionen och Ellika Frisell, som var min utbildningsledare om innehållet i studierna. Vad jag allra mest ägnat mig åt är att utforska västsvenskt låtspel på nyckelharpa. Tillsammans med Sven Ahlbäck har jag också tittat på gamla uppteckningar av låtar i västsverige och försökt undersöka om det går att se av notbilden hur det lät om musiken vid nedteckningstillfället, vad man tittar på, om det går att få idéer om hur det spelades och utfördes.

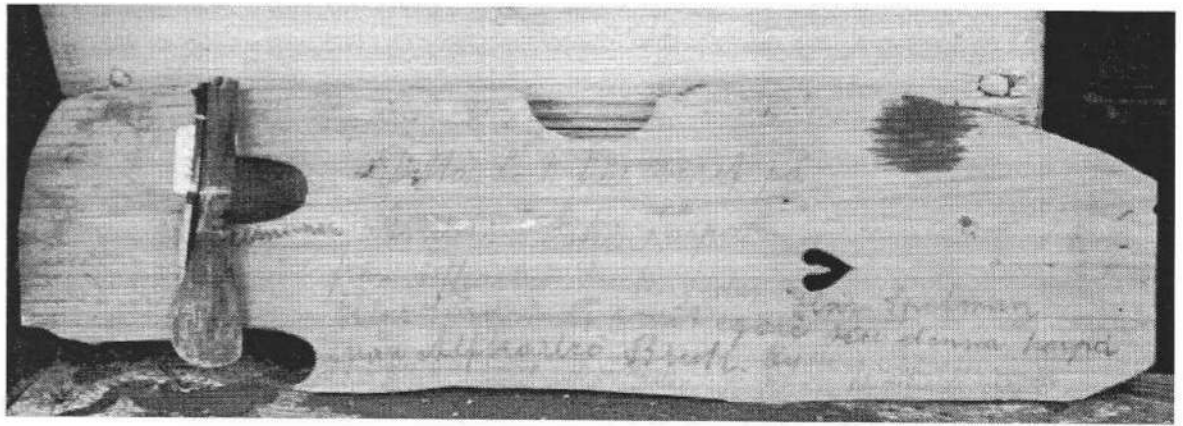
Vilka möjligheter finns för en nyckelharpsolist i Sverige idag?

Det är väldigt upp och ner. Som solist är det svårt att hanka sig fram, jag har gjort en del framträdanden men som musiker är det väldigt mycket lättare om man har någon att spela tillsammans med. Jag spelar med Nyckelharporkestern och med en grupp som heter Kalabra, och så i olika mindre konstellationer. Här på Ekebyholmskursen är jag lärare och jag undervisar lite timmar här och där, i Tobo (Eric Sahlström-institutet) men som mest på folkhögskolan i Hemse på Gotland.

Intervju under Ekebyholmskursen sommaren 2002.

Anne-Marie Tärnström

Ett gammalt lock

På ett gammalt och söndrigt lock till en nyckelharpa i Älvkarleby Gammalgård står med blyerts: "Detta lock har varit på Spelmannen Anders 'Ekens' Eks harpa från Älvkarleby Bruk. Sedan har Spelman Klas Sundstedt varit egare till denna harpa. sedan Elfstedt i Östån så kallad Kelken från Brännmon i Östån". Gåva av Ragnar Eklund, Bodarna.

Så långt bara namn, men deras bärare kunde ha berättat mer. Nu är de visserligen sedan länge tysta, och en titt i kyrkböckerna avslöjar en socialt något komplex värld där spel på nyckelharpa löper som en röd tråd. Vi tar det från början.

En kolare i Glamsen, senare bruksarbetare vid Öns bruk i Älvkarleby hade sju barn, som alla i vuxen ålder kom att kalla sig Ek

Anders Andersson,	f. 25 juli 1813 i Mora, Dalarna
h. Stina Olsdotter,	f. 26 sep 1812 i Hedesunda
Anders Ek	1838, 25 juni; skoarbetare
Per	1840
Eric	1843
Lars Gustaf Ek	1846-1880; smed vid Ön
Carl	1849
Jan Fredric	1852
Stina Cajsa	1855

En annan arbetare vid Bruket, 3:dje Roten, var

Pehr Eric Sundstedt,	f. 2 mars 1834 i socknen
h. Anna Ulrica Westerberg,	f. 27 aug 1833 i Söderfors
hennes o. ä. Claës Erik	1856, 30 jan; hette Sundstedt
deras Johanna Ulrica	1859-1860; blev 1 år 1 månad och 2 dagar
deras Johanna Ulrica	1865, 7 sep

Anders Ek var ofärdig men klarade sig som skoarbetare och "Fick 31/9 66 lysning till äktenskap med Stina Erica Sundstedt", 'oäkta' dotter till ovannämnda Klas Sundstedts styvfars mor:

Greta Stina Fransvier,	f. 9 maj 1813 i socknen
hennes o.ä. Stina Erica	1848, 9 jan

Stina Erica hade kort före äktenskapet i sin tur fött en 'oäkta' dotter

Christina Albertina	1865, 20 feb
---------------------	--------------

Anders Ek avlider redan 1869, den 14 juni i maginflammation. Anders bror: Lars Gustaf Ek, blev inte heller gammal; då han

gick bort d. 24 juni 1880 står anmärkt "vid Älvkarleö bruk (nu skriven utan stadigt hem)". Hans änka: Carolina Olofsdotter Englund, f. 2 mars 1848 i Västanå, blev nu omgift med Pehr Eric Sundstedts 'oäkta' styvson Claës Sundstedt. Med i boet följde dottern Johanna Gustava 1872, 16 nov. Hon blev sedermera gift med en äldre bror till fjädersmeden, harpspelaren och tusenkonstnären Per Adolf Harström.

Men Klas bytte nog snart ut den gamla harpan mot en byggd av Anders Widlund, f. 15 feb 1842, son till torparen på Skogen under bruket: Per Anders Widlund, f. 24 apr 1818 i Wida, Tierp s:n, och h. Brita Cajsa Larsdotter, f. 1809. Denne Widlunds svåger: Nils Svedmark (1804-1838), lär ska ha spelats med Byss-Kalle och hans son var den omtalade skomakaren och harpspelaren i Lars Gustaf Svedmark "Spel-Gustaf" (1834-1911) i Bredbäck, senare Muskarbo, Tierp. Dessa Widlundare får inte förväxlas med harpbyggaren och -spelaren Anders Vidlund, f. 1 nov 1823 i Harbo s:n, som var dräng hos harpspelande mjölnaren Johan Petter Rönnbom vid Karta kvarn i Östervåla s:n.

Siste förvaltare av vår harpa blev Jan "Kelken" Elfstedt, f. 26 feb 1796 i Östånå. Hans far var en av pråmkarlarna runt Byss-Calle men själv blev han fiskare. Om honom har sagts att "han stämde bra men spela dåligt". Han bodde på samma äga i Östånå som Byss-Calles son Byss-Jan och sockenskomakaren och harpspelaren Per Westergrens omgifta änka: "saltpettersjudarwärmästardottern" Brita Stina Asplund,

f. 2 juli 1814, med make Anders Öbrink, f. 17 nov 1822, vars moster Lena Andersdotter var gift med bonden Per Hellstedt (1799-1851) i byn – han med Hellstedts brudmarsch.

Hänger ni med?
– Jag gör det knappt.

Per-Ulf Allmo

Foto på Claës Sundstedt i Smedstugan, Älvkarleö bruk.

"Harp-Hjorten"

Nyckelharpor från förr hittar man med mycket få undantag i händerna på upplänningar. Några är bönder men de flesta är hantverkare, soldater och båtsmän, torpare eller dagakarlar. Få blev kringvandrande, utan fast hemort, och dem hittar man mestadels utanför Uppland. De senare är det oftast nästan omöjligt att få något grepp om, men här ska i alla fall visas fram en sådan.

Harp-Hjorten sades vara en skygg individ, länge närmast en myt. I folkmun dök han upp i sundsvallstrakten någon gång på 1880-talet, som det sades från Hedesunda. Här gör han sig känd som "en av de bästa spelmän-nen" och spelar upp till dans på samtliga ångbåtsbryggor i sågverksdistriktet.

Albert Rökländer från Alnön fick av sin far berättat, "att det hände sig vid den tiden, då han var ung i slutet på 1800-talet, att det kom en upplänning vandrande med en nyckelharpa på ryggen. Han var väl bekant i bygden, för varje sommar då 'slåttarna' var över och slåtterfolket badat hösvetten av sig, dök Harphjorten upp. Han gick från 'rök' till 'rök' och bjöd till lekstuga hos 'Abraham i boan'. Han var väl känd i gården och det blev glädje då han syntes igen. Han hade en särskild dragning till Alnön och sa alltid att det var den vackraste ön på medelpadskusten."

Vintertid drog han sig inåt landsbygden till: Attmar, Tuna, Selånger, Sättna och Indal socknar. Under sin sista tid i trakten var han angripen av kallbrand, surben som folk sa, vilket hade till följd att han inte själv kunde ta sig dit han var tingad att spela. Från både Sättna och Indal berättas om hur de danslystna drog honom på en kälke från gård till gård, från by till by. En som dansat mycket efter hans spel kom mycket väl ihåg sista gången han spelade till dans i Sättna, det var på gästgivaregården i Ytterkovland där han hade placerats i den goda värmen invid öppna spisen så att han trots sina krämpor kunde spela av hjärtans lust. Stråken hans var en enkel enbåge där taglet satt fast i spetsen medan han virade dess nedre del kring tummen. På detta sätt kunde han efter behag spänna taglet eller släppa efter när han ville stryka över alla strängarna för att få harpan att sjunga och brusa som en hel orkan.

Efter en dansspelning på gamla häktet på Mon i Sundsvall 1897 sades han ha blivit omhändertagen på lasarettet, där folkmunnen säger att han avled.

Sanningen är emellertid att han den 20 mars samma år flyttades till Lindgrenska arbetsinrättningen som noterade: "Ogift" och "Ingenstädes skriven", men med "Hemort: Söderhamn". Dit återsänds han också den 1 juni, vilket antagligen inte meddelades hans ärade publikum som därför trodde att han hade avlidit.

Här upphör än en gång alla vidare spår efter honom, men hans harpa återfanns när gamla lasarettet i trä på Norrmalmsgatan skulle rivras och skickades då till Fornhemmet, muséet på Norra Stadsberget. Ett par av hans polskor räddades genom byggnadsnickare Helmer Dahlberg i Njurunda som hade dem efter sin far, åkaren Carl Fredrik Johan född 1869 i Sidsjö, vilken brukade spela fiol ihop med honom. Thorsten Karlsson upptecknade en av dessa, en variant av den bekanta Liv-Anders polska från Hälsingland.

Så långt vad historien bevarat om ett gammalt original. Men vem var han? Något mer personligt går givetvis inte att få fram, men man behöver inte någon stor fantasi för att läsa ut ett tragiskt levnadsöde ur hävderna.

Johan Hjort föddes på Bossarby ägor i Dannemora s:n den 9 oktober 1830. Hans far Johannes Mattsson Hjort (1775-1806) från Ladugården i Österby bruk hade blivit faderlös vid 11 och moderlös vid 15 månaders ålder. Hans mor Greta Andersdotter (1768-1807) kom från Uddarby i Dannemora. År 1835 fick han en syster Greta Cajsa, varefter den lilla familjen flyttade till Husby i Tensta s:n. Sonen kallas här "Husby Jan" och anges fortlöpande sjuklig. Hans syster noteras "ofärdig, får uppfostringshjälp av kyrkans gille", och står senare som "krympling".

I Husby står fadern som "Trosskusk vid Dragonerna", med tillnamnet Trogen. En av dragonerna under hans tid var harpspelmannen Anders Sahlström, Eric Sahlströms farfar.

Ären går och 1851 återfinns fadern på löslistan: "uppehåller sig i Dannemora", samtidigt som hustrun skiljs från honom och med barnen flyttar till Labbo i Tensta. Sista gången fadern skymtar i hävderna är 1857: "F. d. trosskusk vid Drag. [Lär] Skall vistas i Dannemora".

När Johan blivit 27 år, 1857, har han trots sitt handikapp med dåliga ben tydligen lyckats ordna sig en tjänst och reser den 1 september till Söderhamn. Där skrivs han emellertid inte på den uppgivna adressen, och ingen annanstans i staden heller – kanske blir man alltför besviken på honom som arbetstagare. Han försvinner kort sagt ur alla register och dyker som ovan beskrivet inte upp förrän under en period långt senare.

Så kunde ett nyckelharpospel också forma sig till en födkrok.

Fred Hamberg, Alnön; har förtjänstfullt bidragit med uppgifter från nämnde Rökländer och med Thorsten Karlssons uppteckning.

Per-Ulf Allmo

~ HARPBJORTENS POLSKA ~

MEDELPAD. UPPT.: TH. KARLSSON STÄMMA: F. HAMBERG

The musical score is written for a medelpad instrument, likely a fiddle, in 2/4 time. It consists of four systems of two staves each. The key signature is one sharp (F#), and the time signature is 2/4. The notation includes various rhythmic patterns such as eighth and sixteenth notes, often beamed together, and rests. The piece concludes with a double bar line and repeat dots.

*Uppteckning av Torsten Karlsson, Sundsvall och arr. Fred Hamberg, Alnön.
Övriga uppgifter framletade ur diverse arkiv av Per-Ulf Allmo.*

BSVERIGE
PORTO
BETALT

FÖRENINGSBREV

Föreningen Nyckelharpan c/o Möllerman, Riddarstigen 17A, 183 30 Täby

Bussresa till nyckelharpträff i Sörmland

Följ med till nyckelharpträff på Åsa folkhögskola, Sköldinge (i trakten av Flen) lördag 12 oktober. Föreningen Nyckelharpan står för buss inklusive chaufför, Ingemar Aronsson förstås, tur och retur. Folkhögskolan ordnar kaffe med rejäla smörgåsar framåt eftermiddagen till självkostnadspris.

Eftermiddagen kommer att innehålla mycket allspel, tillfälle att lyssna till grupper och kanske lära några nya låtar. Harpspelare från när och fjärran brukar dyka upp, alla är välkomna till ett nyckelharpans "öppet hus". Spelandet håller på mellan klockan 14 och 18, avbrott för kaffe med smörgås ca 15.30. Fler upplysningar om spelträffen kan lämnas av Ingemar Skoglund, tel. 08-550 973 20.

Samling för avfärd lördag 12/10 klockan 12.00 vid City-terminalen uppe på Klarabergsviadukten, mitt emot Stockholms Central. Kom i tid, så du ej missar bussen!

I mån av plats i bussen kan även icke fullt betalande medlemmar i Föreningen Nyckelharpan medfölja, men då till självkostnadspris.

ANMÄLAN

till Sture Möllerman, tel. 08-768 13 66, 08-723 21 48 eller 070-438 64 15 senast måndag 7 oktober. Vid överbokning gäller "först till kvarn får först mala".

Stämmobilder från sommaren

Ovan: Spontan nyckelharpspel till tramporgelkomp under Österbybruktämman.

Foto: Annika Olsson

Till vänster: Allspel och gruppspel från "scenen" på Loskälva Hembygdsgård strax norr om Norrtälje.

Foto: Berit Sigfridsson